

CYMELLA ZE STAREJ SZAFY

(Nieznane zakątki kraju : Suwalszczyzna Karola Hoffmana)

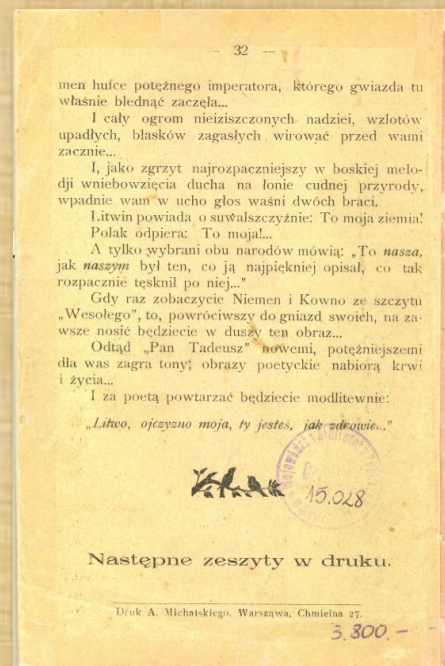
ze zbiorów
*Biblioteki Publicznej
im. Marii Konopnickiej
w Suwałkach*

W 1987 r. do zbiorów Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej trafiła niepozorna książeczka wydana na początku XX w. staraniem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Nieznane zakątki kraju (Suwalszczyzna) autorstwa Karola Hoffmana — bo o nich tu mowa — zakupiono na aukcji antykwarycznej za cenę 3800 zł. Ze względu na prezentowaną tematykę, jak też osobę autora publikację przeznaczono do zasobu regionalnego Biblioteki. Nadano jej sygnaturę Gabinet Zbiorów Region (G.Z. Region).

To niewielkie wydawnictwo przypominające wręcz broszurkę informacyjną w rzeczywistości jest ciekawym przykładem publikacji o charakterze krajoznawczym wydanej w trudnych czasach walki o zachowanie tożsamości narodowej i kulturowej polskiego społeczeństwa. Pamiętajmy, iż ostatnie lata pokoju przed wybuchem I wojny światowej były czasem wzmożonej aktywności społecznej skupionej na obronie polskości. To wtedy rodziły się liczne inicjatywy, próby zrzeszania się w towarzystwach i organizacjach służących ratowaniu pamięci o historii narodu, który utracił na całe dziesięciolecia wolność, niezależność, prawo do państwowości, częstokroć również języka i kultury.

HOFFMAN, Karol
(1855-1937).

G. Z. Region

Nieznane zakątki kraju : (Suwalszczyzna) / Karol Hoffman.

Warszawa : Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, [1908]. ([Warszawa] : A. Michalski). - 32 s. ; 18 cm. (Odczyty Krajoznawcze ; 2)

Suwałki (woj. podlaskie ; okręg) ; Przewodnik turystyczny

913(438)(036)

Nr inw.: 002-015028-00-0

Nieznane zakątki kraju : (Suwalszczyzna) / Karol Hoffman. – Warszawa : Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, [1908]¹ ([Warszawa] : A. Michalski). – 32 s. ; 18 cm (Odczyty Krajoznawcze ; 2)

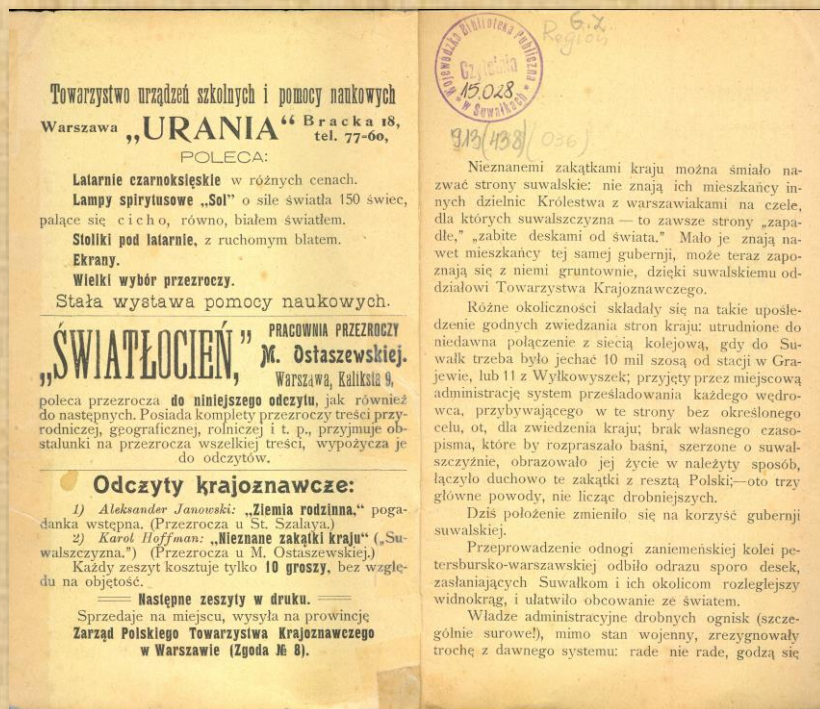
¹ Datę wydania przejęto z opisu bibliograficznego sporządzonego w Bibliotece Narodowej, zob.: http://katalogi.bn.org.pl/iii/encore/record/C_Rb1459794_Snieznane%20zakatki%20kraju_Orightresult_U_X6?lang=pol&suite=cobalt [dostęp: 24.04.2017].

Nieznane zakątki kraju:(Suwalszczyzna) ukazały się drukiem w 1908 r. Stanowiły część II cyklu wydawanego w ramach „Odczytów krajoznawczych”.

Z informacji zamieszczonej na stronie drugiej publikacji wynikało, iż pierwszy z odczytów autorstwa Aleksandra Janowskiego nosił tytuł *Ziemia rodzinna*. Przewidywano edycję kolejnych opracowań, świadczy o tym zamieszczona wzmianka: *Następne zeszyty w druku*.

Dowiadujemy się również, że poszczególne tytuły cyklu wzbogacano dodatkowo materiałem ikonograficznym w postaci przezroczy. Przy czym, jeśli

chodzi o tekst Karola Hoffmana, to materiałem ikonograficznym dysponowała M. Ostaszewska.

== Wystawa entomologiczna.

W niedzielę ubiegłą ruch na wystawie entomologicznej panował niezwykle. Wystawę zwiedziło kilka tysięcy osób, a do kasy biletowej wpłynęło około 600 rb., co jest sumą bardzo poważną, jeżeli się zważy, że komitet zaprowadził dla młodzieży szkolnej i dzieci bilety ulgowe od 5 do 15 kop., a takich sprzedano najwięcej.

Z większych wycieczek zanotować należy: polskiego Tow. krajoznawczego, Związku równouprawnienia kobiet polskich, Tow. zwolenników rozwoju fizycznego w Grodzisku oraz wielu szkół i pensji. Objaśnień niezmordowanie udzielali wszyscy członkowie komitetu.

Zbiory wystawowe są w dalszym ciągu uzupełniane: Firma „Światłocien“ p. Ostaszewskiej ustawiła kiosk z przezroczami: po jednej stronie szafki widnieją pokazy rozwoju pszczoły, z dwi-
innymi: gatunki szkodliwe owadów. Stacja doświadczalna piwowarów iniejskich wystawiła szereg słoików z chrząszczykami, pasożytującymi na zbożach naszych; żywe te twory w oczach widzów prowadzą w dalszym ciągu dzieło niszczenia. Dla rolników nadarza się sposobność zapoznania się z temi szkodnikami i sposobem ich tępienia.

Szkoły nasze i pensje, nie posiadające zbiorów entomologicznych, mogą po bardzo niskiej cenie nabyć je od wystawców. Szkoły winny skorzystać z tej sposobności i zaopatrzyć się w gablotki owadów krajowych i egzotycznych.

W sprawie tej należy zasięgnąć wskazówek przy kasie biletowej.

Prowadzona przez nią pracownia przezroczy „Światłocien” reklamowała się jako posiadająca komplety przezroczy treści przyrodniczej, geograficznej, rolniczej itp.; (...) która przyjmuje obstalunki na przezrocza wszelkiej treści, wypożycza je do odczytów².

Kierowana przez Ostaszewską firma fotograficzna angażowała się również w inne przedsięwzięcia, chociażby biorąc udział w różnego typu wystawach, gdzie eksponowała materiały ikonograficzne przygotowywane w „Światłocieniu”.

Tekst z "Kuriera Warszawskiego" 1913, nr 103

² Zob. reklamę firmy „Światłocien” zamieszczoną w *Nieznanych zakątkach kraju* : (Suwalszczyzna) Karola Hoffmana (1908 r.) oraz w dod. Nr 9 (Wystawa Krajobraz Polski) do „Ziemi” z 1912 r.

Inicjatywa wydawania serii „Odczytów...” pojawiła się w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym i w sposób oczywisty wiązała się i wypływała z jego założeń statutowych. Odczyty o charakterze historyczno-krajoznawczym miały służyć popularyzowaniu krajoznawstwa, krzewieniu wiedzy i umiłowania ziemi ojczystej zarówno wśród osób dorosłych, jak i młodzieży.

Powstałe w Warszawie w 1906 r. Towarzystwo szybko zaczęło tworzyć swoje zamiejscowe oddziały. *Z prawa tworzenia oddziałów prowincjonalnych (...) zaraz w pierwszym roku istnienia T-wa, skorzystały najskwapliwiej... Suwałki*³.

Znak graficzny używany przez Polskie Towarzystwo Krajoznawcze.

Źródło: K. Hoffman, *Nieznane zakątki kraju : (Suwalszczyzna)*, Warszawa 1908

³ A. Matusiewicz, *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze 1907-1950. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze 1950-2007 w Suwałkach*, Suwałki 2010, s. 10.

Już w maju 1907 r. odbyło się spotkanie organizacyjne suwalskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Pierwszy etap działalności zamknął się w latach 1907-1914. W tym czasie jego członkami byli najznamienitsi obywatele Suwałk, m. in.: dr Teofil Noniewicz, Karol Stanisław Lineburg, ks. Piotr Kotlewski, dr Mamert Nieciński, Stanisław Weigelt czy dr Aleksander Bakinowski⁴.

Liczba członków Oddziału w latach 1907-1914

Rok	Członków
1907	40
1908	30
1909	39
1910	38
1911	38
1912	47
1913	47
1914	40

PTK Oddział Suwałki. Liczba członków w poszczególnych latach.

Źródło: A. Matusiewicz, *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze 1907-1950*.

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze 1950-2007 w Suwałkach, Suwałki 2010

⁴ Zob. więcej na temat suwalskiego oddziału PTK w publikacji A. Matusiewicza *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze 1907-1950...*, Suwałki 2010.

Niemale zasługi w tworzeniu suwalskiego Oddziału i późniejszej jego działalności położył sam Kazimierz Kulwieć, który jako absolwent tutejszego Gimnazjum Męskiego im. Karola Brzostowskiego aktywnie działał na rzecz rozwoju ruchu krajoznawczego zarówno w Królestwie Polskim jak i na Suwalszczyźnie.

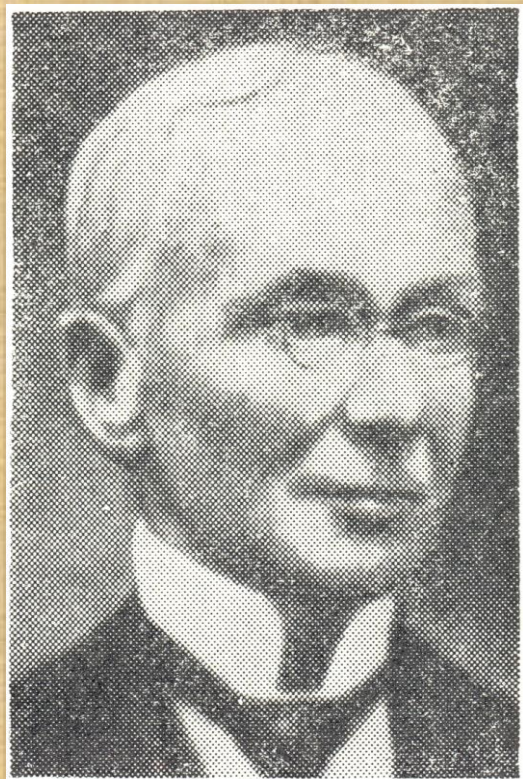

Jak czytamy na stronie Centralnej Biblioteki Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego *Kazimierz Jakub Kulwieć (1871-1941) to jedna z fundamentalnych postaci Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego - przyrodnik, krajoznawca, pedagog, społecznik i publicysta, jeden z założycieli Towarzystwa, wydawca i redaktor „Ziemi”*⁵

Kazimierz Kulwieć. Fot. ze strony https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Kulwieć [dostęp: 2017.04.25]

⁵ M. J. Janowicz, *Patron biblioteki*, <http://centralnabibliotekapttk.pl/index.php?page=patron-biblioteki> [dostęp: 24.04.2017].

Wydane w 1908 r. *Nieznane zakątki kraju...* były plonem wypraw Karola Hoffmana po ziemi rodzinnej. Wszak to na Suwalszczyźnie spędził swoje najmłodsze lata i wczesną młodość.

W Suwałkach ukończył gimnazjum, tu też stawiał swoje pierwsze kroki na scenie oraz pracował jako urzędnik. Aktorstwo i dziennikarstwo to niewątpliwie jego wielkie pasje.

Karol Hoffman, pseud. Hak (1855-1937) - aktor, literat, dziennikarz i działacz społeczny⁶. *Przystąpił się sprawie spopularyzowania Suwalszczyzny oraz podtrzymywania więzi między suwalczanami jak nikt przedtem*⁷.

Był jednym z członków-założycieli Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego oraz jednym z pierwszych jego wiceprezesów.

Karol Hoffman. Fot. ze *Słownika biograficznego teatru polskiego 1765-1965*, red. nac. Z. Raszewski, Warszawa 1973

⁶ J. Rużyło-Pawłowska, Hoffman Karol, „Polski Słownik Biograficzny” 1960, T. 9, s. 566.

⁷ T. Budrewicz, *Karola Hoffmana obrazki suwalskie*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” 2016, t. 16, s. 5.

Adam Grzymała Siedlecki tak wspominał Hoffmana: *Figura jakby z powieści wykrojona. Klasyczny prowincjusz (...) po skończeniu gimnazjum zapisuje się na wydział prawny w Warszawie. (...) możliwość oglądania przedstawień w „Rozmaitościach” budzi w nim marzenia o aktorstwie (...).*

Człowiek ten ani na chwilę nie przestawał wierzyć, że jedna z najcelniejszych dźwigni oświecenia to teatr, że przez teatr najmocniej zajaśnieje „kaganiec oświaty”. (...) Każda wydana książka, każdy na scenie odegrany akt to w jego tajemnych przeświadczeniach jeden krok naprzód ku ideałowi: wolnej Polsce!⁸

Artyści Teatru Polskiego w Łódź (1912 r.). Karol Hoffman siedzi jako czwarty od lewej, w trzecim rzędzie od dołu.

Źródło fot.: <https://academica.edu.pl/reading/readSingle?cid=5817374&uid=5817398> [dostęp: 2017.04.25]

⁸ A. Grzymała-Siedlecki, *Świat aktorski moich czasów*, Warszawa 1957, s. 339-341.

Drukiem Nieznanych zakątków kraju... zajęła się drukarnia prowadzona przez Antoniego Michalskiego. Oficyna mieściła się wówczas przy ulicy Chmielnej 27 (Warszawa). Tłoczyła druki akcydensowe oraz drobne utwory humorystyczne, ukazujące się m.in. nakładem redakcji warszawskiej „Muchy”. Drukiem Michalskiego wyszły: Szkice i typy Kazimierza Laskowskiego (1894), Na pomoc bliźnim Artura Oppmana (1900), Satyry i fraszki Jana Rębacza (1898), Drobiazgi, kartki ulotne zebrane z pism humorystycznych Klemensa Szaniawskiego (1898) oraz monologi dla artystów i amatorów, przewodnik kolejowy i kalendarz humorystyczny.

Druk A. Michalskiego. Warszawa, Chmielna 27.

Wartość produkcji tłoczni i liczba zatrudnionego w niej personelu były niewielkie: w 1896 r. Michalski zatrudniał 12 osób, wartość produkcji wynosiła 6600 rubli (w 1909 r. wzrosła do 10 000 rb); wyposażenie oficyny stanowiły trzy pospieszne maszyny drukarskie⁹.

Skład materiału przygotowała warszawska firma wydawniczo-księgarska Gebethner i Wolff.

⁹ H. Tadeusiewicz, „Drukarz i Księgarz” : 1897-1901 : pismo warszawskich typografów, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1983, nr 22/3, s. 39.

Nieznane zakątki kraju : (Suwalszczyzna) są niewielkim zarówno formatowo jak i objętościowo wydawnictwem. Całość tekstu rozplanowano na 32 stronach. Przy czym okładkę, na której rozmieszczono tytulaturę oraz symbol graficzny Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i stronę redakcyjną, na której znalazły się materiały reklamowe potraktowano jako strony 1 i 2 publikacji. Zastosowano arabskie liczbowanie stron.

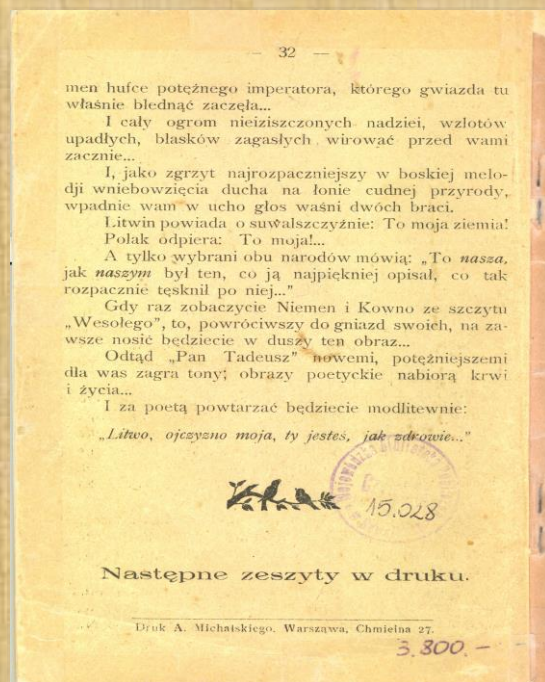
Widok kościoła w Augustowie.

Ulica w Augustowie.

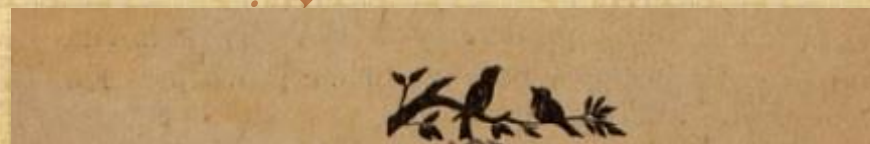
Widok kaplicy „na grądziku“.

Widok ogólny Suwałk.

Poszczególne tematy — krótkie rozdziały, wyróżnione samodzielnymi tytułami ujętymi w ramki. Mamy więc część poświęconą ulicom w Augustowie, kościołowi augustowskiemu, śluzie „Przewież”, kaplicy „na grądziku”, kościołowi w Suwałkach, Czarnej Hańczy, kościołowi w Wigrach, katedrze w Sejnach, domom w Marjampolu, meczetowi tatarskiemu w Winksznupiu czy chociażby kaplicy na suwalskim cmentarzu.

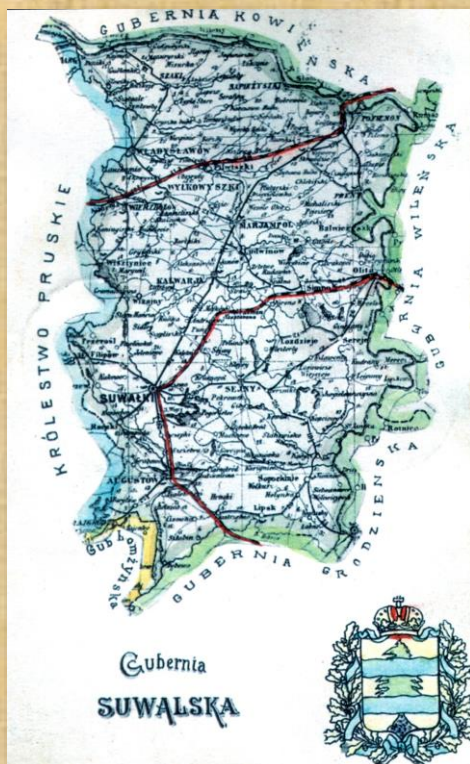
Tekst zamyka motyw roślinno-zwierzęcy, który można potraktować jako finałik wieńczący całość pracy - gałązka z dwoma ptakami, której symboliki nie udało się niestety odczytać. Być może autor kierował się oczywistym wnioskiem, iż Suwalszczyzna słynąca z bogatych zasobów przyrodniczych kojarzy się właśnie z florą i fauną.

Poszczególne kartki zostały połączone metalowymi zszywkami. Praca jest niemal modelowym przykładem wydawnictwa broszurowego-zeszytowego. Stąd też brak twardej oprawy - okładki.

W 1908 r. *Nieznane zakątki* ... sprzedawano w cenie 10 groszy. W 1987 r., w chwili pozyskania tytułu do zbiorów naszej Biblioteki, wartość publikacji wyceniono na 3800 zł.

Hoffman pisząc *Nieznane zakątki kraju...* stworzył rodzaj przewodnika turystycznego po Suwalszczyźnie służącego zarówno celom praktycznym, jak i wychowawczym. Wielokrotnie przy tym powoływał się i przytaczał fragmenty tekstów Aleksandra Połujańskiego pochodzące z jego *Wędrówek po guberni augustowskiej* w celu naukowym odbytych.

Podkreślał zarówno różnorodność kulturową, etniczną jak też walory przyrodnicze tej ziemi. Akcentował potrzebę popularyzacji regionu pisząc: *Nieznanemi zakątkami kraju można śmiało nazwać strony suwalskie: nie znają ich mieszkańcy innych dzielnic Królestwa z warszawiakami na czele, dla których suwalszczyzna – to zawsze strony „zapadłe”, „zabite deskami od świata”.* Mało je znają nawet mieszkańcy tej samej gubernji, może teraz zapoznają się z niemi gruntownie (...) ¹⁰. Stał się więc przez to popularyzatorem tych miejsc, ludzi i zdarzeń, które budują naszą świadomość i tożsamość, ugruntowują przynależność do „małej ojczyzny”.

Mapka Guberni Suwalskiej zamieszczona w: J. Bacewicz, *Suwalszczyzna*, Suwałki 2001

¹⁰ K. Hoffman, *Nieznane zakątki kraju : (Suwalszczyzna)*, Warszawa 1908, s. 3.

Bibliografia

1. Budrewicz T., *Animator kultury : Karol Hoffman*, [w:] *Biografie suwalskie*. T. 2, red. M. Pawłowska, il. R. Winiewicz, Suwałki 1993.
2. Budrewicz T., *Karola Hoffmana obrazki suwalskie*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski” 2016, T. 16.
3. Grzymała-Siedlecki A., *Świat aktorski moich czasów*, Warszawa 1957.
4. Hoffman K., *Nieznane zakątki kraju : (Suwalszczyzna)*, Warszawa [1908].
5. Hoffman K., *Wspomnienia z krajoznawstwa*, „Ziemia” 1931, nr 23-24.
6. Hoffman Karol, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego 1765-1965*, red. nacz. Z. Raszewski, Warszawa 1973.
7. Janowicz M. J., *Patron biblioteki*, <http://centralnabibliotekapttk.pl/index.php?page=patron-biblioteki> [dostęp: 24.04.2017].
8. Matusiewicz A., *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze 1907-1950. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze 1950-2007 w Suwałkach*, Suwałki 2010.
9. Rużyło-Pawłowska J., Hoffman Karol, „Polski Słownik Biograficzny” 1960, T. 9.
10. Tadeusiewicz H., *„Drukarz i Księgarz” : 1897-1901 : pismo warszawskich typografów*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1983, nr 22/3.

Ciąg Dalszy Nastąpi...

Dziękujemy za uwagę
i zapraszamy do korzystania z naszych zbiorów

Biblioteka Publiczna
im. Marii Konopnickiej
ul. Emilii Plater 33 A
16-400 Suwałki

<http://bpsuwalki.pl>

e-mail: sekretariat@bpsuwalki.pl,

czytelnia@bpsuwalki.pl

sekretariat: tel. 87 565-62-46

czytelnia książek: tel. 87 565-62-46 w. 19

Biblioteka

im. Marii Konopnickiej (Suwałki)